

Lange en korte ij in het Tessels

**De realisatie van
Oudgermaans *ī
in het dialect van Texel**

Marcel Plaatsman

2016

Alkmaar

www.marcelplaatsman.nl

[marcelplaatsmanteksten \[at\] gmail.com](mailto:marcelplaatsmanteksten[at]gmail.com)

Vooraf

Het dialect van het eiland Texel, meestal Tessels genoemd, heeft me altijd geïnteresseerd. Het is dan ook het dialect van mijn familie. Het is de eerste andere taal dan Nederlands die ik heb gehoord en ik hoorde het Tessels vroeg genoeg om het nog te kunnen leren. Toch spreek ik het eigenlijk nooit, want dit dialect sterft uit, zoals veel andere dialecten uitsterven. Het maakt eigenlijk nauwelijks verschil of ik op de „Overkant” ben of op het eiland, om mij heen hoor ik de klanken van het Tessels niet meer.

Toen ik in het laatste jaar van de middelbare school een profielwerkstuk moest schrijven koos ik, eigenlijk vanzelfsprekend, Texel en het Tessels als onderwerp. Het profielwerkstuk werd een groot project, waar ik heel wat materiaal voor verzamelde, en het resultaat was een uitgebreide beschrijving van de klanken en de grammatica van het Tessels. Ik heb er destijds een prijs voor gekregen. Die prijs zie ik nu als een aanmoediging, niet als een bevestiging, want niet alle van de methoden die ik toen gebruikte vind ik nu nog wetenschappelijk. Ik wil het werk verder zetten, uitwerken, verbeteren.

Dat ik zo graag over het Tessels wil schrijven, dat ik er onderzoek naar wil doen, is natuurlijk heus een beetje sentimenteel. Ik vind het oprecht jammer dat het dialect verloren gaat. Maar sentiment mag niet overheersen. Liever koester ik wat ik weet en wat er aan materiaal beschikbaar is, om zo nog eens tot een wetenschappelijk verantwoorde beschrijving van het Tessels te komen, als was het mijn levenswerk. Deze korte studie naar een eilander klinker is hopelijk het begin van meer publicaties over de taal van mijn familie.

Marcel Plaatsman

1. Inleiding

Het dialect van het eiland Texel heet Tessels.¹ Het Tessels was vanouds de omgangstaal op het eiland, maar is tegenwoordig aan het verdwijnen. Over actuele aantallen sprekers beschik ik niet. Zeker zijn er nog veel mensen die het dialect tot op zekere hoogte kunnen spreken, maar omdat deze mensen de taal steeds minder vaak en in steeds minder situaties gebruiken, zijn het geen actieve sprekers. Zij geven de taal ook niet meer aan de nieuwe generaties door. Dat betekent dat Tessels een stervende taal is. Ondanks deze status zal ik over het dialect spreken in de tegenwoordige tijd.

1.1. Typering

Tesselse woorden als /dik/ *diek* en /yt/ *uut* (dijk en uit) laten zien dat dit dialect Oudgermaans *ī en *ū in de regel niet diftongeert; ook worden de „scherplange” en „zachtlange” e en o onderscheiden: /skɪ:pə/ *sképe* vs. /ske:pə/ *skepe* (schapen vs. schapen) en /hɔ:p/ *hóóp* vs. /ho:p/ *hoop* (hoeveelheid vs. espoir).² Verder valt op dat het Tessels in plaats van *sch-* nog *sk-* handhaaft. Voor dit onderzoek relevant is het gegeven dat Tesselse klinkers lang of kort kunnen zijn, zonder dat er kwalitatief verschil is. Dat geldt ook voor de /i/, die zowel kort als lang voor kan komen.

1.2. Onderzoek & corpus

Het Tessels is in 1935 onderzocht door Heeroma, als onderdeel van zijn *Hollandse Dialektstudies*. Heeroma gaf een overzicht van de klanken van het Tessels en beschreef ook enkele morfologische verschijnselen. In 1951 verscheen het woordenboek van Keyser, *Het Tessels*. Dit woordenboek is door de Historische Vereniging Texel later uitgebreid en gemoderniseerd, wat tot twee publicaties heeft geleid, *Tessels Woordenboek Nederlands-Tessels* (1993) en *Tessels Woordenboek Tessels-Nederlands* (2006), beide door Gelein Jansen. Vóór deze uitgaven, in 1988, is de uitspraak het Tessels onderzocht in het kader van *Goeman-Taeldeman-Van Reenenproject* dat van 1980 tot 1995 liep (hieronder steeds GTRP 1988). Hierdoor is er vrij veel informatie beschikbaar over de klank en de woordenschat van het Tessels.

1 De spelling met -ss- wordt in vrijwel alle publicaties gebruikt, ook naast „Texel”. De voor deze studie gebruikte bronnen doen dit ook. Ik heb deze conventie aangehouden.

2 Fonemische weergave van mij.

Vanaf de 19^e eeuw verschijnen er incidenteel teksten in het Tessels. De Historische Vereniging Texel heeft in haar tijdschrift altijd een podium willen bieden voor dialectteksten en interviews met dialectsprekers. Hierdoor is een bescheiden corpus ontstaan dat voor verder onderzoek zou kunnen worden gebruikt. Voor dit artikel heb ik me echter beperkt tot de woordenboeken en de IPA-transcriptie uit 1988 (zie onder).

1.3. Verwantschap

Het Tessels wordt traditioneel ingedeeld onder de West-Friese dialecten. Het is nauw verwant aan het Wierings en aan het inmiddels uitgestorven Vlielands, wat gezien de ligging van het eiland niet verrassend is. Met het Wierings heeft het Tessels gemeen dat het de Oudgermaanse *ī en *ū meestal niet diftongeert. De West-Friese dialecten van het vasteland diftongeren wel, met uitzondering van het Enkhuizens.

Het Tessels is, net als de overige West-Friese dialecten, vaak vergeleken met het Fries. Daarbij is door meerdere schrijvers een Fries substraat geopperd (zo ook Keyser 1951). In deze oude discussie neem ik hier geen standpunt in, maar wel vergelijk ik het Tessels met zowel „Nederlandse” als „Friese” dialecten in de directe omgeving van het eiland.

2 Probleemstelling

In het Tessels dialect wordt Oudgermaans *ī als gezegd niet gediftongeed. De *ī kan zowel /i:/ als /i/ opleveren, soms ook /i:ə/. Aan het einde van woorden en voor een sjwa is er wel diftongering, het resultaat is dan /ej/. Een en ander wordt duidelijk met voorbeelden:

Nederlands „dijk”, Tessels *diek*. IPA [dik]

Nederlands „tijd”, Tessels *tied*. IPA [ti:t]

Nederlands „vijg”, Tessels *fiêg*. IPA [fi:əχ]

Nederlands „rijden”, Tessels *reje*. IPA [re:jə]³

De diftong /ej/ kan dus eenvoudig verklaard worden. De diftong [i:ə] beoordeel ik hier als allofoon van /i:/. Voor deze interpretatie spreken voorbeelden uit de data als [dri:əχt] („dreigt”) naast [dri:xt] („gedreigd”), waarbij beide realisaties in hetzelfde paradigma en onder dezelfde omstandigheden voorkomen.⁴ Fonemisch zou ik de weergave /fi:x/ en /dri:xt/ voorstellen.

Problematisch nu is de verdeling van /i/ en /i:/. De korte variant, /i/, is de normale, meest voorkomende tegenhanger van Nederlands <ij> (Oudgermaans *ī). De lange variant is in de eerste plaats de tegenhanger van Nederlands <ie> (Oudgermaans *eu, *iu, *ē).⁵ Dat is ook de verdeling die Heeroma 1935 maakt. Maar het materiaal laat zien dat er toch veel gevallen zijn waarin de tegenhanger van <ij> óók /i:/ is. Tegelijk komt de /i:/ uit Oudgermaans *eu op andere plekken voor dan die uit *ī.

Hieronder wil ik aantonen dat deze ogenschijnlijke uitzondering klankwettig is en dat de uitzonderingen op de voorgestelde klankwet verklaard kunnen worden.

³ IPA ontleend aan GTRP 1988

⁴ In dit woord, „dreigen”, gaat de /i:/ natuurlijk niet terug op Oudgermaans *ī. De klank is hier te interpreteren als een hyperdialectisme, of als een volksetymologie met „bedriegen” in het achterhoofd.

⁵ Verder kan /i:/ de realisatie van Oudgermaans *ai zijn, bijvoorbeeld in biên, IPA /bi:n/, been.

3. Gebruikte methode

Voor mijn onderzoek heb ik mij in hoofdzaak tot twee bronnen beperkt. De eerste bron is het woordenboek uit 2006, *Tessels Woordenboek Tessels-Nederlands* door Gelein Jansen, hier verder aangehaald als Jansen 2006. In dit woordenboek komen de gegevens van Keyser 1951 samen met aanvullingen die door de Historische Vereniging Texel zijn verzameld. De tweede is de IPA-transcriptie van GTRP 1988.

Op beide bronnen valt een en ander aan te merken. Jansen 2006 is niet bedoeld als wetenschappelijke studie, maar als een handzaam woordenboek voor wie het dialect wil gebruiken, of er uit interesse wat over wil lezen. Er zijn hier en daar inconsequenties op te merken. Ook is niet uit te maken waar Keyser is overgenomen en waar het om latere aanvullingen gaat. Voor dit onderzoek leek me dit echter niet problematisch.

Op GTRP 1988 valt aan te merken dat de informante zich heeft kunnen laten beïnvloeden door zowel het Nederlands van de enquêteur, als door de vragenlijst die ze voor ogen heeft gehad. In sommige gevallen geeft de informante eenvoudigweg het Nederlandse woord. Diftongen daar waar het woordenboek een ie-klank laat zien heb ik steeds vanuit die gedachte geïnterpreteerd en verder buiten beschouwing gelaten. Ik heb me dus beperkt tot die gevallen waarin de informante /i/ dan wel /i:/ liet horen.

Jansen 2006 gebruikt een vereenvoudigde versie van de spelling die Keyser 1951 hanteerde. De spelling van Keyser had voor ieder foneem een eigen spelwijze, waardoor er veel diakritische tekens nodig waren. Jansen neemt een groot deel van deze tekens weg waar hij ze niet nodig acht. Voor de i-klanken waar dit artikel over gaat handhaaft hij echter een onderscheid. Voor /i/ schrijft hij <ie>, voor /i:/ schrijft hij <iê>. Keyser schreef respectievelijk <ie> en <ii>.

De IPA-transcriptie noteert voor het foneem /i:/ zowel [i:] als [i:ə]. Bij het citeren heb ik dit overgenomen.

Het onderzoek bestond uit het inventariseren van alle woorden die in het woordenboek <ie> en <iê> hebben. Uiteraard horen daar veel woorden bij waarbij deze klinker niet met Nederlands <ij> correspondeert, het ging dan om correspondenties met <ie> en „ee”. In het artikel zijn deze woorden verder buiten beschouwing gelaten, zij kunnen later apart worden onderzocht.

Op deze eerste lijst heb ik mijn hypothese getoetst. Vervolgens heb ik de hypothese getoetst aan de IPA-transcriptie.

4. Een Tesselse klankwet

Mijn hypothese is dat de verdeling tussen korte en lange tegenhangers van <ij> in het Tessels klankwettig is. Als gezegd beschouw ik /i/ als de normale realisatie van Oudgermaans *ī. De lange versie /i:/ komt alleen voor als er één van de volgende medeklinkers op volgt:

d, f, g, m, s, v, z

Fonemisch zou men dat aldus kunnen weergeven:

/d/, /v/, /g/, /m/, /z/

Waarbij [f] en [s] dan als allofonen van /v/ en /z/ worden beschouwd. Taalhistorisch is deze benadering niet conventioneel, aangezien [v] en [z] juist uit *f en *s tussen klinkers zijn ontstaan (maar ook uit *b). Omdat het hier steeds gaat om fonemen die tussen klinkers voorkomen (of aan het wordeinde), en bovendien om allemaal stemhebbende fonemen, heb ik deze notatie zo gelaten. Het verdient ook de aandacht dat ik wel de stemhebbende /d/, maar niet de stemloze /t/ noem. Voor /t/ is de klinker namelijk kort. Er is dus een verband tussen stem en de lange klinker.

4.1. Voorbeelden van de regel

De klankwet kan worden geïllustreerd met voorbeelden. Hier zijn alle woorden die ik noteerde opgenomen, met uitzondering van de afwijkingen, die daarna behandeld worden. Ik som de woorden op zoals Jansen 2006 die spelt.

*ī voor Tessels /d/

bliêd (blij), *tiêd* (tijd), *wiêd* (wijd)

*ī voor Tessels /g/

fiêg (vijg), *hiêge* (hijgen), *miêge* (urineren, „mijgen”), *riêge* (rijgen), *siêge* (zijgen), *stiêge* (stijgen)

*ī voor Tessels /m/

liêm (lijm), *miêmere* (mijmeren), *riême* (rijmen), *sliêm* (slijm)

Mogelijk ook *kliême* (intiem zijn).⁶

*ī voor Tessels /v/

bedriêf (bedrijf), *driêve* (drijven), *iêverig* (ijverig), *niêver* (nijver), *skiêf* (schijf), *stiêf* (stijf), *skriêve* (schrijven), *viêver* (vijver)

⁶ Deze etymologie vinden we bij Knop 1954

Mogelijk ook *riêve* (laten liggen, uit „rijven”?)

*ī voor Tessels /z/

bewiêze (bewijzen), *griês* (grijs), *iêze* (ijzen), *riêze* (rijzen), *wiês* (wijsje), *wiêze* (wijzen)

Mogelijk ook *gniêze* (lachen), *in 't gliês* (onder water)

*ī in overige posities

bedieke (bedijken), *begriep* (begrip), *bekiek* (bekijks), *biel* (bijl), *biebel* (bijbel, verouderd), *biet* (beet), *biete* (bijten), *blieke* (blijken), *diek* (dijk), *entwielt* (terwijl), *eveliek* (eveneens), *ferwiete* (verwijten), *fien* (fijn), *geliek* (gelijk), *griep* (grijpen), *kieke* (kijken), *kniepe* (knijpen), *kwiel* (kwijl), *kwiet* (kwijt), *lieke* (lijken), *mien* (mijn), *piel* (pijl), *riek* (rijk), *riep* (rijp), *sien* (zijn), *skiete* (schijten), *sliepe* (slijpen), *sliete* (slijten), *spiet* (spijt), *wieke* (wijken), *wiete* (wijten)

Op basis van deze regel kan men een minimaal paar vormen met *wiet* („wijt”, bv. „hij wijt”) en *wiêd* („wijd”) waar dit in het Nederlands niet kan.

4.2. Uitzonderingen op de regel

Hoewel het materiaal dus veel ondersteuning voor mijn hypothese opleverde, kwamen er ook woorden voor die de hypothese weerspraken. Dit zouden falsificaties kunnen zijn en daarom is het belangrijk al deze uitzonderingen op de regel te bespreken.

Ik heb de uitzonderingen onderverdeeld in verschillende groepen. De eerste groep betreft woorden waarbij achtervoegsels een invloed zullen hebben gehad (d.i. tot verkorting hebben geleid), de tweede groep betreft een aantal woorden waarbij hun korte klinker verklaard kan worden uit homonymievrees. Daarna volgen de uitzonderingen die buiten deze categorieën vallen en waarvoor ik (nog) geen sluitende verklaring heb.

4.2.1. Invloed van achtervoegsels

Jansen 2006 neemt veel verkleinwoorden op die een korte klinker hebben, ook al heeft het grondwoord een lange klinker. Bijzondere aandacht verdienen stammen die uitgaan op /r/: die zijn in het Nederlands altijd lang, maar in het Tessels niet. Naast *biêr* (bier) staat *biertje*, naast *fiêr* (vuur) staat *fiertje*. GTRP 1988 heeft [spi:r] (spier) naast [spi·rtəə] (dus een halflange /i/). De Tesselse verkorting in verkleinwoorden gaat boven de te verwachten lange klinker voor -r.

Het hoeft dus zeker niet te verbazen dat de lange ij in verkleinwoorden ook voor /d/, /m/, /v/ en /z/

correspondeert met een korte /i/. GTRP 1988 geeft zo bij [ski:f] (schijf) de verkleinvorm [ski:fi] en bij [ti:t] (tijd) de verkleinvorm [ti:teə]. De transcriptie gaat hier van een halflange klinker uit, de woordenboekspelling van een korte (*tiêd* vs. *tiedje*) – de woordenboekspelling noteert dan ook geen halflange klinkers en zelf zou ik dat in een fonemische weergave ook niet doen.

De verkleiningsachtervoegsels mogen dan een verkortend effect hebben, andere achtervoegsels hebben dit niet. De lange /i:/ van *bliêd* (blij) blijft in de vergrotende en overtreffende trap gehandhaafd: [bli:dər], [bli:tst].

4.2.2. Homonymievrees

Een aantal woorden die volgens de regel een lange /i:/ zouden moeten hebben, hebben weliswaar een korte, maar hebben ook een bijna gelijkkluidend woord met een lange /i:/ naast zich. Het zijn:

ies (ijs) naast *iêze* (ijzen)

lief (lijf) naast *liêf* (lief)

wies (wijs, adj.) naast *wiês* (wijs van een liedje) en *wiêze* (wijzen)

Hier zou de verkorting verklaard kunnen worden uit homonymievrees. Dat is ook de verklaring die ik kies. Bij *ies* kan men daarnaast overwegen dat het woord geen meervoud heeft, en er dus eigenlijk van een foneem /z/ nooit sprake kan zijn; ook *lief* komt zelden in het meervoud voor, dus is er geen onderliggende /v/. Bij het bijvoeglijk naamwoord *wies* levert die benadering echter geen verklaring.

4.2.3. Onverklaard

Na weglating van deze woorden blijven nog enkele onverklaarde vormen over. Er komen korte /i/-klanken voor daar waar ik lange voorspelde, maar ook lange waar ik ze uitsloot.

Jansen 2006 geeft, tegen de verwachting in, een korte klinker in de woorden *iezer* (ijzer), *wief* (wif) en *blieve* (blijven). De laatste vorm is twijfelachtig, omdat er *bluve* naast staat, wat naar mijn eigen aanvoelen de gewone vorm is in het dialect; ook GTRP 1988 geeft [blyfə], met opmerkelijk consonantisme. Voor „wif” geeft de transcriptie echter [vɛ:ɪf], het woordenboek vindt er dus geen ondersteuning. Wel vinden we er [izər] voor „ijzer”. Bij dit woord is ontleening wel aannemelijk te maken.

Zelf heb ik meer problemen met twee lange /i:/-klanken die ik niet goed van verklaren. We vinden ze in *skiêne* (schijnen) en *piêp* (pijp). De laatste vorm wordt in de IPA-transcriptie ondersteund: [pi:p]. *Skiêne* vind ik daar niet terug, maar het klopt met mijn eigen uitspraak, dus ik zie geen reden aan deze vorm te twijfelen. Ik heb zelfs overwogen of de lange /i:/ niet juist klankwettig zijn, en de vormen *mien* (mijn), *meskien* (misschien, sic!), *sien* (zijn) niet eenvoudig als hoogfrequente, en daardoor verkorte uitzonderingen konden worden afgedaan. Vormen als *knien* (konijn), *prien* (pijn), *wien* (wijn) passen echter moeilijk in dit verhaal.

De vorm *piêp* blijft eveneens onverklaard, maar voor deze uitzondering vond ik wel steun in verwante dialecten.

5. De klankwet in verwante dialecten

De hierboven omschreven klankwet zou natuurlijk prima een binnen-Tesselse ontwikkeling kunnen zijn, zonder gelijke in de verwante dialecten. Tegelijk zou het als extra bevestiging voor mijn hypothese kunnen tellen als een verwant dialect dezelfde, of op z'n minst een gelijkaardige wet zou hebben. Daarom heb ik een beperkt aantal verwante dialecten onderzocht op basis van enkele dialect-specifieke studies. Heeroma 1935 heb ik niet als enige bron willen gebruiken, omdat Heeroma in zijn beschrijving van het Tessels zelf het onderscheid niet heeft gemaakt (uit beknoptheid, of omdat hij het niet hoorde).

5.1. Wieringen

De dialecten van Texel en Wieringen worden vaak in één adem genoemd. Ze hebben dan ook veel gemeen, zoals uit de gegevens van Heeroma al blijkt. De omvangrijkste studie naar dit dialect is die van Jo Daan uit 1950, *Wieringer land en leven in de taal*. Daan noteert hier nog overal een lange /i:/, ook in posities waar het Tessels een korte klank heeft. Op basis hiervan zou men een diachrone ontwikkeling van verkorting kunnen voorstellen, die in het Tessels alleen in de genoemde posities uitgebleven is.

Daan beschrijft nog een minimaal paar: /skitə/ vs. /ski.tə/⁷. De eerste vorm betekent „schieten” en de tweede „schijten”. Interessant is dat dit minimale paar in het Tessels ook bestaat, maar dan precies omgekeerd: *skiête* is „schieten”, met regelmatige /i:/ uit *eu, en *skiete* is „schijten”, met regelmatige /i/ uit *ī voor t.

Hoewel het Wierings dus over beide fonemen beschikt, valt de verdeling ervan niet met de Texelse te rijmen. Het Wierings heeft op dit punt een andere ontwikkeling doorgemaakt en lijkt wat Oudgermaans *ī betreft op een conservatiever standpunt te staan.

5.2. Vlieland

Het Vlielands is voor onderzoek naar het Tessels bijzonder interessant, omdat het veel op het Tessels geleken moet hebben; Texelse en Vlielandse families trouwden ook vaak onderling. Het is dan ook bijzonder jammer dat dit dialect verloren is gegaan en ook nauwelijks is beschreven. De bronnen die er zijn (Heeroma 1934, Scholtmeijer 2000) geven geen informatie over de lengte van

7 Fonemische weergave van mij.

de Vlielandse tegenhanger van <ij>, die wel /i/ moet zijn geweest. Wellicht kan bij herbeluistering van de bandopname die Jo Daan maakte, en waar Scholtmeijer zich op baseert, nog wel iets dergelijks worden opgetekend.

5.3. Terschelling

Op Terschelling worden drie verschillende dialecten gesproken, waarvan er twee Fries zijn (het West-Terschellings en het Oost-Terschellings) en één Hollands van karakter is (het Midslands). Alle Terschellinger dialecten blijken een verdeling van korte en lange i-klanken te hanteren die doet denken aan die van het Tessels. De Terschellinger dialecten zijn dus relevant vergelijkingsmateriaal.

In zijn boek *De spraakkunst der Terschellinger dialecten* (1954) beschrijft G. Knop de Friese dialecten en het Midslands afzonderlijk. Zijn Midslandse voorbeelden voor het resultaat van *i komen gedeeltelijk met de Tesselse overeen, er lijkt een rekking voor /m/ te bestaan: [gri:men] (morsen), [li:em] (lijm). We vinden hier ook de lange vorm [pi:p] (pijp). De andere voorbeelden die Knop geeft hebben echter /i/, ook waar het Tessels /i:/ zou hebben.

De Friese dialecten van Terschelling komen verrassend genoeg beter met het Tessels overeen. Voor hen formuleert Knop zelfs een klankwet die sterk aan de in dit artikel voorgestelde wet doet denken:

Uit de voorafgaande paragrafen blijkt, dat *i* verkort is in gesloten lettergreep voor *nasalen*, voor *l*, en voor *t*, *ts*, *k* en *p*, in de absolute auslaut en voor andere consonanten, als er een zwakbetoonde lettergreep op volgt (dimunitiva).⁸

Voorbeelden uit de Friese dialecten kloppen dan ook goed met mijn eigen Tesselse voorbeelden: er is een lange /i:/ in [χri:s] „grijs”, [kli:me] „wee-lief spreken”, vgl. Tessels *kliême*, [ri:ze] „rijzen”, [si:ge] „zijgen”, [sti:ge] „stijgen”, [sti:f] „stijf”. In deze dialecten verschijnt de te verwachten /i:/ ook in: [li:f] „lijf”, [wi:f] „wijf”, [wi:s] „wijs”.

Ook de Friese dialecten van Terschelling hebben weer [pi:p] voor „pijp”.

Waar Wieringen en Vlieland deden vermoeden dat de ontwikkeling in het Tessels op zichzelf staat, daar laten de Terschellinger dialecten zien dat dit toch niet zo is.

8 Knop 1954, pagina 42.

5.4. Overig

De Terschellingse overeenkomsten maken mij natuurlijk nog nieuwsgieriger naar de situatie in het oude Vlielands. Het lijkt mij redelijkerwijs aannemelijk dat het Vlielands hierin op hetzelfde punt moet hebben gestaan als de dialecten in de directe omgeving, maar het zal moeilijk zijn dit nog te bewijzen.

Uiteraard zouden ook andere dialecten in het Waddengebied vergeleken kunnen worden. Een snelle rondgang leert dat het Amelands ook een onderscheid tussen lange en korte i-klanken kent. De voorbeelden die Oud 1971 geeft komen ook weer vrij goed met de Tesselse overeen. Ook hier /pi:p/ en verschillende voorbeelden voor /d/.

De voorbeelden die Spenter 1968 voor het Schiermonnikoogs geeft lijken eveneens overeen te komen met de Terschellingse en de Tesselse. Uiteraard zijn ook de uiteenlopende dialecten van het Friese vasteland interessant vergelijkingsmateriaal. Ik laat deze onderzoeken vooralsnog buiten dit artikel.

6. Besluit

De hypothese die ik in dit artikel heb geformuleerd en heb willen bewijzen, lijkt me houdbaar.

De verdeling van /i/ en /i:/ als resultaat van Oudgermaans *ī in het Tessels is in een eenvoudige klankwet te vatten: voor /d/, /g/, /m/, /v/ en /z/ komt de lange klank voor, in andere posities de korte. De lange klank gaat in andere posities in principe terug op Oudgermaanse diftongen of *ē.

Een vergelijkbare klankwet is opgetekend voor de Terschellinger dialecten, maar niet voor het nauw aan het Tessels verwante Wierings en ook niet voor het Vlielands. Hoewel de klankwet dus niet op zichzelf staat, is de verspreiding ervan niet eenvoudig vast te stellen. Hiervoor is verder onderzoek wenselijk.

Marcel Plaatsman

Alkmaar

Bronnen

B.L. van den Berg: *Phonology & Morphology of Dutch & Frisian Dialects in 1.1 million transcriptions. Goeman-Taeldeman-Van Reenen project 1980-1995*, Amsterdam, 2003.

De gebruikte transcriptie draagt Kloeke-code A007p, Den Hoorn (Texel), 1988.

J. Daan: *Wieringer land en leven in de taal*, N. Samson N.V. , Alphen aan de Rijn 1950

K. Heeroma: *De dialecten van Vlieland en Midsland (Terschelling)*, De Nieuwe Taalgids 28 (blz. 24-32), 1934

K. Heeroma: *Hollandse dialektstudies*, Wolters, Groningen/Batavia 1935

G. Jansen: *Tessels Woordenboek Tessels-Nederlands*, Langeveld & De Rooy, Den Burg 2006

G. Knop: *De spraakkunst der Terschellinger dialecten*, Van Gorcum & Comp, Assen 1954

T. Oud: *Het Amelands. De taal van Buren en Hollum*, Universiteit Nijmegen, Nijmegen 1971.

H. Scholtmeijer: *Veranderingen in het Vlielands*, Taal en Tongval 52/1, 2000.

Online geraadpleegd via www.meertens.knaw.nl/jo_daan/12Scholtmeijer.pdf

A. Spenter, *Der Vokalismus der akzentuierten Silben in der Schiermonnikooger Mundart*, Munksgaard, Kopenhagen 1968